

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΗ' (ΕΞΑΜΗΝΟ Α')

Σάββατο Ἀθήνα, 15 Μάη 1921

ΑΡΙΘ. 73Θ (ΦΥΛ.20)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Μ. ΓΚΟΡΚΗ: Εικοσιέξη και μία (μετ. Κ.Καρθαίου)
ΑΓΗΣ: Καημοί.
ΜΕΛΛΗΓΡΟΣ: Τὸ τραγούδι τῆς ἀνοιξῆς (μετῴφρ. Δήμου Βερενίκη).
ΜΙΛΤΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΣ: Νόστιμον ἡμαρ.
ΠΑΥΛΟΣ Γ. ΦΛΩΡΟΣ: Καλοκαιριάτικη νύχτα.
ΤΑΚΗΣ ΦΙΤΣΟΣ: Τρικυμία.
ΦΟΥΛΜΕΝ: Στὸ «Τριαντάφυλλο τοῦ Χάρου».
Γ. ΑΠΟΣΠΕΡΟΣ: Ὀνειράτα.

Ο ΝΟΥΜΑΣ: Φαινόμενα και πράγματα.
Ρ. ΔΕ Σ. ΡΗΤΟ: Ἡ γυναίκα σὸν ἄντρα.— Στὸ σταθμό.
Ι ΡΗΦΤΟΠΟΥΛΟΣ: Νέα ποιήματα (ἀπὸ τὸ Η' βιβλίον)
ΑΠΟ ΒΔΟΜΑΔΑ ΞΕ ΒΔΟΜΑΔΑ: Ξένη φιλολογία.
— Ξένα περιοδικά.— Ἡ Κοινὴ Γνώμη — Βαρβαροπάλαμο.— Τὶ γράφουν οἱ ἄλλοι.— Μουσικὴ.
— Χωρὶς γραμματόσημο.
Α. ΙΠΤΙΑΝΟΣ: Τα ἰδανικά τῆς νέας Ἑγγλέζικης Τέχνης.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΚΟΡΚΗ

ΕΙΚΟΣΙΕΞΗ ΚΑΙ ΜΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ

Ἰχμαστε εικοσιέξη ἄντρες — εικοσιέξη ζωντανὲς μηχανές, κλεισμένες σ' ἓνα ὑγρὸ κατώγι, ὅπου ἀπὸ νορῖς τὸ πρωὶ ὡς ἀργὰ τὸ βράδι ζυμώναμε καὶ φτιάναζε κοιλούρες. Τὰ παράθυρα τοῦ κατωγιοῦ μας ἔβλεπαν σ' ἓνα βαθούλωμα, ἀρισμένο ἐπίτηδες μπροστά τους, καὶ χτισμένο μὲ τοῦβλα πρασινομένον ἀπὸ τὴν πολυκαιρία. Ἀπ' ἔξω, τὰ παράθυρά μας εἶτανε κλεισμένα μὲ πυκνὰ σιδερένια κάγκελα, καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου δὲν κατόρθωνε νὰ μᾶς φτάσει, μὴν μπορώντας νὰ περάσει μὲς ἀπὸ τὰ λευρωμένα τὰ τζάμια. Ὁ προϊστάμενός μας τὰ εἶχε ἐπίτηδες εἶσι φραγμένα, γὰρ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ δώσουμε κἄνα κομμάτι ἀπ' τὸ ψωμί του στοὺς ζητιάνους, ἢ σὲ κανέναν πεινασμένο συνάδερφο δίχως ἐργασία: ὁ προϊστάμενός μας μᾶς ἐραζε μάγκες, καὶ τὸ μεσημέρι μᾶς ἔδινε νὰ τρώμε, ἀντὶ γιὰ κρεῖας μπαχαρικά ἐντόστια...

Στενά καὶ πνιγερὰ εἶτανε κειμέσα πὸν δουλεύαμε, κάτω ἀπ' τὴ χαμηλὴ, βαρεῖα στέγη πὸν εἶτανε γεμάτη καπνὲς καὶ ἀράχνες. Βαρηθυμιά καὶ ἀηδία μᾶς ἐπλάκωνε τὴν ψυχὴ μὲς σ' αὐτοὺς τοὺς θρόμβους καὶ μουχλιασμένους τοίχους... Ἐσηκωνόμαστε τὸ πρωὶ στὶς πέντε ἢ ὅρα, χωρὶς νὰ ἔχουμε χορτάσει τὸν ὕπνο, καὶ στὶς ἔξη ἐκαθόμαστε μπρὸς σ' ἓνα τραπέζι καὶ πλάθαμε κοιλούρια ἀπὸ τὴ ζύμη πὸν μᾶς εἶχαν ἐτοιμάσει οἱ συνάδερφοί μας τὴν ὥρα πὸν ἐμεῖς κοιμόμαστε. Κι ὅλη τὴν ἡμέρα, ἀπ' τὸ πρωὶ ἴσαμε τίς δέκα τὸ βράδι, ἄλλοι ἀπὸ μᾶς, καθισμένοι μπρὸς στοῦ τραπέζι, πλάθανε μὲ τὰ χέρια τὸ ἐλαστικὸ φύραμα καὶ συγχρόνως κουνιόντουσαν δεξιά καὶ ἀριστερά γιὰ νὰ μὴν ξυλιάσουν ὅλο στὴν ἴδια θέση, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀνακάτευαν παραπέρα νερὸ καὶ ἀλεύρι. Κι ὅλη τὴν ἡμέρα κόλλαζε μονότονα καὶ μελαγχολικὰ τὸ νερὸ μὲς στοῦ καζάνι, ὅπου ζεματίζαμε τίς κοιλούρες, καὶ ἀκουγότανε τὸ φτιάρι πὸν σερνότανε γρήγορα καὶ ὀρμητικὰ ἀπάνω στὶς πυρωμένες πλάκες τοῦ φούρνου, ὅπου ὁ φούρναρης ἔριχνε γιὰ νὰ ψηθοῦνε τίς γλυστερές, φρεσκοζεματισμένες κοιλούρες.

Ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδι καίγανε τὰ ξύλα στὴ μιά μεριά τοῦ φούρνου, καὶ ἡ κόκκινη τῆς φλόγας ἀναλαμπὴ ἔτρεπε ἀπάνω στὸν τοίχο, ἀπέναντι, σὰ νὰ μᾶς περγελοῦσε κομρὰ. Ὁ πελόρος ὁ φούρνος ἐμοιάζε μὲ

τὸ κεφάλι κανενὸς γίγαντα ζωτικῶ, πὸν εἶχε προβάλει ἀπὸ τὴ γῆ καὶ μ' ὀρθάνοιχτο στόμα μᾶς ἔριχνε τὴν πύρινή του ἀνάσα, ἐνῶ οἱ μαῦρες τρύπες τῶν ἀεριστήρων κοιτάζανε ἀδιάκοπα ἀπάνω στὴν ἀτέλειωτη ἐργασία μας. Αὐτὲς οἱ δύο θαθεῖς τρύπες φαινότουσαν σὰν τὰ μάτια — σὰν τῶσπλαχνα, κρεῖα μάτια τοῦ ζωτικῶ: μᾶς κοιτάζανε ὅλη τὴν ὥρα μὲ τὸ ἴδιο σιωπτεῖνὸ βλέμμα, λὲς κ' εἶχανε κουραστεῖ κοιτάζοντας σιλάδους, πὸν ἀπ' αὐτοὺς τίποτα πιά δὲν περιμένανε, καὶ πὸν δὲν εἶχανε πιά γι αὐτοὺς παρὰ τὴν ψυχρὴ περιφρόνηση τῆς ὑπεροχῆς τῆς σοφίας.

Τὴ μιά μερὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη, πλάθαμε, κοιτηγμένοι στὴ σκόνῃ τοῦ ἀλευριοῦ, μὲς στὶς λάσπες πὸν φέρναμε ἀπ' τὴν αὐλὴ μὲ τὰ πόδια μας, μέσα στοῦ μολεμένο, πνιγερὸν ἀέρα: μαλάζαμε τὴ ζύμη καὶ φτιάναμε κοιλούρια πὸν τὰ ραντίζαμε μὲ τὸν ἰδρωτὰ μας. Καὶ μισούσαμε τὴν ἐργασία μας μὲ μῖσος πικρὸ δὲ βάζαμε ποτὲ στοῦ στόμα μας ἀπ' τὰ κοιλούρια πὸν φτιάναμε μὲ τὰ χέρια μας, καὶ προτιμούσαμε τὸ μαῦρο ψωμί. Ἐκαθόμαστε σ' ἓνα μακρὸν τραπέζι, ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο, στὴν κάθε μεριά τοῦ τραπέζιου ἐννιά ἐργάτες, καὶ κουνούσαμε, ὅρες, τὰ χέρια μας καὶ τὰ δάχτυλά μας: καὶ τόσο εἶχαμε συνηθίσει στὴ δουλιὰ μας, πὸν οὔτε δίναμε πιά καμιά προσοχὴ σ' ὅ,τι κάναμε. Καὶ τόσο πολὺ βλεπόμαστε κειμέσα, πὸν εἶχαμε πιά βαρεθεῖ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ ὁ καθένας μας ἤξερε καὶ τίς παραμικρὲς ζαρωματιῆς στὰ πρόσωπα τῶν συντρόφων του. Δὲν εἶχαμε τίποτα πὸν νὰ μποροῦσε νὰ μᾶς δώσει θέμα γιὰ ὀμιλία: εἶμαστε ὅμως σ' αὐτὸ συνηθισμένοι, καὶ σοπαίναμε ὅλη τὴν ὥρα, ἐξὸν ὅταν ἐτύχαινε καμιά φορὰ νὰ τσακωνόμαστε — γιὰτὶ πάντοτε βρῖσκει κανεὶς ἀφορμὴ γιὰ νὰ τσακωθεί μ' ἓναν ἄνθρωπο, καὶ μάλιστα μ' ἓναν πὸν ἐργάζεται μαζί. Ὅμως κ' οἱ τσακωμοὶ μας σπάνιου εἶτανε — σὰ τί μπορεῖ τὸ κάτω κάτω νὰ φταιξοῦ ἓνας ἄνθρωπος μισοπεθαμένος, ἓνας πὸν μοιάζει σὰν πέτρινο ἀντρείκελλο, καὶ πὸν ὅλη του ἡ ψυχικὴ ζωὴ ἔχει πνιγεῖ μὲς στὴ σκληρὴ καὶ βαρεῖα καὶ ἀδιάκοπη δουλιὰ; Ὡστόσο ἡ σιωπὴ εἶναι βασανιστικὴ καὶ τρομερὴ μόνο γιὰ κείνους πὸν εἶπανε κιάλας ὅ,τι εἶχανε νὰ πῶνε, καὶ δὲν ἔβρινε πιά νὰ πῶνε τίποτα: ὅμως γιὰ τοὺς

άνθρώπους που δεν έχουν ακόμα αρχίσει καν να μιλοῦνε, ἢ σιωπὴ εἶναι κατιτὶ πολὺ ἀπλὸ κ' εὐκόλο. . .

Καμιά φορὰ ὅμως τραγουδοῦσαμε, καὶ τὸ τραγούδι μας ἀρχίξε ἔτσι : Ξάφνου, ἀπάνω στὴ δουλιὰ, κάποιος ἀπὸ μᾶς ἀναστέναζε βαθιά, σὰν ἓνα κουρασμένο γέρικο ἄλογο, καὶ ἀρχίξε ἓνα ἀπὸ κείνα τὰ μελαχολικά τραγούδια πού με τοὺς γλυκοὺς τοὺς τόνους ξαλαφρώνουνε τὴν ψυχὴ τοῦ τραγουδιστῆ ἀπ' τὸ βάρος πού τὴν ἐπλακώνει Ὁ ἓνας ἀπὸ μᾶς τραγουδαίει καὶ μεῖς οἱ ἄλλοι ἀφιγκραζόμαστε, σωπαίνοντας, τὸ τραγούδι του πού σβύνει κάτω ἀπ' τὸ χαμηλὸ ταβάνι, σὰ μιὰ μικρὴ φωτιά σὲς στέπτες, ὅταν ὁ σταχτὺς χυνοποριάτικος οὐρανὸς κρέμεται σὰ μιὰ μολυβένια στέγη πάνω ἀπ' τὴ γῆ. Ὑστερα ἀρχίζει κ' ἓνας δευτέρως νὰ τραγουδαίει μαζί, καὶ δυὸ φωνές ἀπλώνονται ἀπαλά καὶ θλιβερά μες στὸν πνιγερὸν ἀέρα τῆς στενῆς σπηλιᾶς μας, καὶ ξάφνου μπαίνουνε κι ἄλλοι πέντε ἔξη στὸ τραγούδι — σὰν κῦμα φουσκώνει, κι ὅσο πηγαίνει, δυναμώνει, καὶ πλημμυραίει, καὶ θγαίνει ἔξω, περνώντας τοὺς ὑγροὺς χοντροὺς τοίχους τῆς πέτρινης φυλακῆς μας. . .

Σὲ λίγο τραγουδοῦμε μαζί καὶ οἱ εἰκοσιέξη· οἱ δυνατές, γυμνασμένες φωνές, γεμίζουν τὸ ὑπόγειο· τὸ τραγούδι δὲ χωρεῖ πιά μες στὸ στενὸ, χαμηλὸ χωρὸ : φτερουγίζει στὸ μακρὸς τῶν πετρενίων τοίχων, στενάζει καὶ κλαίει καὶ γεννάει ἓναν ἀλαφρὸ, γλυκὸ πόνον μες στὴν καρδιά, τῆς ἀνοίγει τῆς παλιῆς πληγῆς καὶ τὴ γεμίζει μες νοσταλγία. . . Οἱ τραγουδιστὲς ἀναστενάζοντε βαριά καὶ βαθιά Ὁ ἓνας κ' ὕστερα ἓνας ἄλλος, παύει ξάφνου τὸ τραγούδι καὶ ἀφιγκραζέται τὸ τραγούδι τῶν συντρόφων κ' ὕστερα μπαίνει πάλι στὸ κόρο. Κάποιος ἄλλος κόβει τὸ τραγούδι του με ἓνα «ἄχ!» γεμάτο παράπονο — μες κλεισμένα τὰ μάτια ξεακολουθεῖ πάλι νὰ τραγουδαίει, καὶ τὰ πλατειά, φουσκωμένα κῆματα τῶν ἤλων τοῦ φαίνονται, λέξ, σὰν ἓνας δρόμος πού θγαίνει σὲ κάποια μακρινὰ μέρη, ἓνας φωτερός, ἠλιολοσομένος δρόμος ὅπου θαρρεῖ πὼς βρίσκεται ὁ ἴδιος καὶ ἱεραπατεῖ. . .

Οἱ φλόγες ξεακολουθοῦνε ἀκόμα νὰ χοροπηδοῦνε μες στὸ φούρνο, ἀκόμα σέρνεται τὸ φτυάρι τοῦ φούρναρη γρήγορα κι ὀρηκτικά, ἀδιάκοπα πάνω στὰ τοῦβλα, κολλάζει τὸ νερὸ στὸ καζάνι, τρέμει, σὰ νὰ μᾶς περγελάει σιγά, ἢ ἀναλαμπὴ τῆς φωτιᾶς στὸν τοίχο. Ἐμεῖς ὅμως τραγουδοῦμε καὶ διώχνουμε ἀπ' τὴς καρδιές μας μες ξένα λόγια τὸν πικρὸ μας τὸν πόνο, τὴ βαρειά θλίψη ζωντανῶν ἀνθρώπων πού τοὺς ἔχει παρθεῖ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, τὴ θλίψη τῶν σκλάβων.

Ἔτσι ζούσαμε οἱ εἰκοσιέξη μες στὸ κατώγι τοῦ μεγάλου, πέτρινου σπιτιοῦ, καὶ ἡ ζωὴ μας εἶτανε τόσο θλιβερὴ καὶ ἰβαρειά, πού θαρροῦσαμε πὼς ὀλόκληρο τὸ τρίτατο σπιτὶ εἶτανε χτισμένο πάνω σὲς πλάτες μας.

Ἐξὸν ὅμως ἀπὸ τὸ τραγούδι μας εἶχαμε ἀκόμα καὶ κάτι ἄλλο πού μᾶς ὀμόρφαινε τὴ ζωὴ — κατιτὶ πού τὰγαπούσαμε καὶ πού γιὰ μᾶς ἴσως ἔμπαινε στὴ θέση τοῦ ἡλίου πού μᾶς ἔλειπε. Στὸ δεῦτερο πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ μας εἶταν ἓνα ἐργαστήρι γιὰ κεντήματα, κ' ἐκεῖ ἔμενε, ἔξὸν ἀπ' τὴς ἐργάτισσες, καὶ μιὰ κωμαμένη, ἢ Τάνια, μιὰ καπέλλα ἴσαμε δεκάξη χρόνων. Κάθε πρωτὶ, ἓνα ροδαλὸ προσκαπὰ με δυὸ χροσὰ γαλανὰ ματάκια κελλοῦσε στὸ τζάμι τοῦ μικροῦ πύλου

θύρου πού εἶταν ἀνοιγμένο στὴν πόρτα πού ἔβγαζε ἀπ' τὸ ἐργαστήρι μας στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μιὰ συμπαθητικὴ κρυσταλλένια φωνὴ μᾶς φώναζε :

«Ἐ, φυλακισμένοι μου ! Κουλουράκια . . .»

Ἐμεῖς, μόλις ἀκούγαμε τὴ γνωστὴ μας κρυσταλλένια φωνή, στρέφαμε ὅλοι μεμιάς κατὰ τὴν πόρτα καὶ κοιτάζαμε μ' εὐχαρίστησιν καὶ καλοσύνη τὸ πρόσωπο τῆς κοπέλλας πὺ μᾶς χαμογελοῦσε χαρωπὸ χαρωπὸ. Μᾶς εἶχε γίνει πιά μιὰ εὐχάριστη συνήθεια νὰ νὰ βλέπουμε κάθε μέρα τὸ μυτάκι τῆς κολλημένο στὸ τζάμι καὶ τὰσπρα τῆς τὰ δοντάκια πού ἔλαμπαν ἀνάμεσα ἀπ' τὰ τριανταφυλλιά καὶ γελαστά τῆς χεῖλια. Στὴ στιγμὴ τσακίζομαστε ποῖος θὰ τῆς πρωτανοίξει τὴν πόρτα, καὶ νάτηνε μπροστὰ μας, χαρωπὴ καὶ γλυκεῖα καὶ στέκεται κρατώντας τὴν ποδιά τῆς μπροστὰ, με τὸ κεφάλι λίγο γεμμένο ἀπ' τὴ μιὰ μεριά· στέκεται μπροστὰ μας καὶ χαμογελάει, κι ὅλο χαμογελάει. Ἡ μακριὰ, χοντρὴ, καστανὴ τῆς πλεξίδα, κερνώντας ἀπ' τὸν ὄμο, κρέμεται ἀπάνω στὸ στήθος τῆς. Καὶ μεῖς, θρωμικοὶ, θλιβεροὶ καὶ ἀγροῖκοι τὴν κοιτάζουμε με σηκωμένα κεφάλια — γιὰ τὸ κατώφλι ὅπου στέκεται εἶναι τέσσερα σκαλοπάτια ψηλότερα ἀπ' τὸ πάτωμα — καὶ τὴν καλημερίζουμε καὶ τῆς λέμε δυὸ τρία λόγια τέλεια διαφορετικὰ ἀπὸ κείνα πού συνηθίζουμε ἀναμεταξὺ μας, κάτι λόγια πού ἔχουμε μονάχα γι' αὐτήνε. Ὅταν μιλοῦμε μαζί τῆς, οἱ φωνές μας μαλακώνουν καὶ τὰ χωρατὰ μας γίνονται πὺ ἀδῶα. Καὶ τὸ κάθε τι πού ἔχει σχέση μ' αὐτήνε, τὸ βλέπουμε μ' αὐτὸν τὸν τέλεια ξεχωριστὸ τρόπο. Ὁ φούρναρης θγαίνει ἀπ' τὸ φούρνο μιὰ φτυαριὰ ἀπὸ τὰ πὺ καλοψημένα καὶ πὺ ροδοκοκκινισμένα κούλουρια καὶ τὰδειάζει σβέλτα σβέλτα στὴν ποδιά τῆς Τάνιας.

«Κοίταξε μὴ σὲ ἰδεῖ τὰφεντικὸ», τῆς λέμε κάθε φορὰ. Κι αὐτὴ γελάει πονηρὰ καὶ μᾶς φωνάζει γελαστὴ :

«Ἐχετε γειά, φυλακισμένοι μου !» — καὶ φεύγει γλιστρώντας γοργὰ σὰν ποντικῆκι.

Αὐτὸ εἶναι ὄλο. . .

Ὅμως γιὰ πολλὴν ὄρα, ἀφοῦ φύγει ἡ Τάνια, μᾶς ἀρέσει νὰ κουβεντιάσουμε γι' αὐτήνε — καὶ κάθε φορὰ λέμε τὰ ἴδια πού εἶπαμε χτὲς καὶ προχτὲς, γιὰ τὴν αὐτὴ, ὅπως καὶ μεῖς, καὶ ὅλα γύρω μας, εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια, ὅπως καὶ πρὶν. . . Παραπολὺ βασανίζεται καὶ πλακώνεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ζεῖ ἔτσι ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, χωρὶς τίποτα ν' ἀλλάξει γύρω του· κι ὅταν αὐτὴ ἡ κατάσταση δὲ σκοτώνει ὀλότελα τὴν ψυχὴ του, ἢ αἰώνια μονοτονία πού τονὲ ζώνει, γίνεται κάθε μέρα καὶ πὺ μεγάλη τυραννία. . .

Γιὰ ὅλες τὴς ἄλλες γυναῖκες μιλοῦσαμε πάντοτε μ' ἓνα τρόπο, πού πολλὲς φορὲς καὶ μεῖς οἱ ἴδιοι συχαινόμαστε τὰδιάντροπα καὶ ὀμὰ λόγια μας, πρῶμα πολὺ φυσικὸ γιὰ τὸ ἐίδος γυναῖκες πού ἐμτὶς γνωρίζαμε, δὲν εἶταν ἄξιες καὶ γιὰ καλύτερα. Γιὰ τὴν Τάνια ὅμως πότε δὲ λέγαμε κακὸ λόγο, κανεὶς μας δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ τῆς πεί κανένα κάπως ξεσοκισμένο χωρατὸ, κι ἀκόμα λιγότερο θὰ κοτοῦσε νὰ τὴν ἀγγίξει κανένας. Αὐτὸ γινόταν ἴσως γιὰ τὸ πάντοτε ἔμενε μαζί μας μόνο γιὰ λίγο, περνοῦσε γιὰ μιὰ στιγμὴ μπρὸς στὰ μάτια μας σὰν ἓνα ἄστρο πού πέφτει ἀπ' τὸν οὐρανὸ, κι ἀμέσως πάλι χανότανε· ἢ κι ἀκόμα, ἴσως γιὰ τὸ εἶτανε τόσο μικρὴ καὶ χαριτωμένη, καὶ γιὰ τὸ κατὰ ὄμορφο πρῶμα γεννάει τὸ σέβασμα μᾶς καὶ ὅταν

πὴ ἀμόρφωτη κι ὠμὴ ψυχὴ. Κ' ὕστερα εἶταν ἀκόμα καὶ κάτι ἄλλο : ἂν καὶ ἡ μονότονη κοιμιστικὴ ἐργασία μᾶς εἶχε καταστήσει σὰν τὰ ζῶα στὸ μαγχανοπήγαδο, εἰμλασε ὡστόσο πάντοτε ἄνθρωποι, καὶ, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, δὲν μπορούσαμε καὶ μεῖς νὰ ζήσουμε χωρὶς νάχοιμε κατὰ τὴν νάγαποῦμε. Δὲν εἶχαμε τίποτα καλύτερο ἀπ' αὐτὴν, καὶ κανένας ἄλλος δὲν ἔδινε τὴν παραμικρὴ προσοχὴ σὲ μᾶς πού ζούσαμε κεῖ κάτω στὸ κατώγι, κανένας ἀπὸ τοὺς τόσους καὶ τόσους ἄνθρώπους πού κατοικοῦσανε στὸ ἴδιο σπίτι...

Στὸ τέλος ὅμως — καὶ αὐτὸ μού φαίνεται τὸ σπουδαιότερο — τὴ θεωρούσαμε πιά σὰν κατὰ τὴ δική μας, σὰν κατὰ τὴν πού χωροστοῦσε τὴν ὑπαρξὴ τῆς μόνο καὶ μόνο στα κούλουρια μας: τὸ θεωρούσαμε ὑποχρέωσή μας νὰ τῆς δίνουμε φρέσκα, ζεστά κούλουρια, κ' εἶχε γίνει γιὰ μᾶς σὰν ἓνα εἶδος καθημερινῆς θυσίας πού προσφέρναμε στὸ εἶδωλό μας. Εἶχε καταστήσει γιὰ μᾶς σωστὴ ἔθροτελεστία πού κάθε μέρα καὶ σφιχτότερα μᾶς ἔδενε μαζί της. Ἐξὸν ἀπ' τὰ κούλουρια δίναμε τῆς Τάνιας καὶ πολλὲς συμβουλές — νὰ ντύνεται πὸ ζεστά, νὰ μὴν τρέχει τόσο βιαστικά στὶς σκάλες, νὰ μὴν ἀνεβάξει τόσο βαριά φορτώματα ξύλα. Ἄκουγε τὶς συμβουλές μας χαμογελώντας, ἀποκρινότανε χαμογελώντας καὶ ποτὲ δὲν τὶς ἀκολουθοῦσε. Ὅμως δὲ θυμώναμε γιαντό : ἐμεῖς θέλαμε μόνο νὰ τῆς δείξουμε πόσο ἀνησυχούσαμε γιὰ αὐτήνη.

Πολλὲς φορές ρωτοῦσανε καὶ μᾶς παρακαλοῦσε νὰ τὴ βοηθήσουμε σὲ κάτι: πότε ἤθελε νὰ τῆς ἀνοίξουμε τὴ βαρεῖα πόρτα τῆς ἀποθήκης, πότε νὰ τῆς λιανίσουμε ξύλα, καὶ μεῖς τῆς κάναμε ὅ,τι καὶ νὰ μᾶς ζητοῦσε, μὲ χαρὰ, καὶ μάλιστα μὲ κάποια περιφάνια.

Ὅταν ὅμως κάποιος ἀπὸ μᾶς τὴν παρακάλεσε νὰ τοῦ ράψει τὸ ἓνα καὶ μοναδικὸ του ποικάμισο, ἔκείνη γύρισε καὶ τοῦτε καταφρονετικά :

«Καλὲ τί μᾶς λές ! Νὰ σοῦ μπαλώσω τὸ ποικάμισο ; — αὐτὸ μοῦλειπε τώρα...»

Τὸν κοροϊδίζονταν ἀρχεῖα τὸν παράξενο ἄνθρωπο γιὰ τὸ πάθημά του καὶ — κανένας μᾶς πιά δὲν τῆς γύριψε τίποτα. Τὴν ἀγαπούσαμε — αὐτὸ εἶναι ὄλο. Ὁ ἄνθρωπος θέλει πάντοτε σὲ κάποιον νὰ δίνει τὴν ἀνάπη του, κι ἂν ἀκόμα αὐτὴ του ἡ ἀγάπη γίνεται, κάποτε, ἐνοχλητικὴ κι ἀσχημαίνει ἢ καὶ φαρμακώνει τὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου. Ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ ἔξετάζει ἡ ἀγάπη. Εἶχαμε ἀπόλυτη ἀνάγκη νάγαποῦμε τὴν Τάνια, γιστὶ ἄλλως δὲ θάχαμε κανένα γιὰ νάγαποῦμε.

Καμιά φορὰ ἄρχιζε κανένας ἀπὸ μᾶς νὰ στοχαζότανε :

«Γιατὶ τὸ καταρροῦνουμε ἔτσι αὐτὸ τὸ κορίτσι ; Δὲν εἶναι δὰ καὶ τίποτα σπουδαῖο — πῶς ; Παρακάνουμε, θαρροῦ, φασαρία γιὰ αὐτήνη...»

Ὅμως ἐμεῖς τὸν φέρναμε γρήγορα καὶ δραστήρια στὰ λογικά του, αὐτὸν τὸν ἀσυλλόγιστο, πού τολμοῦσε νὰ πῆ τέτοια λόγια. Εἶχαμε ἀπόλυτη ἀνάγκη κατὰ νάγαποῦμε : αὐτὸ τὸ κάτι τὸ εἶχαμε βρεῖ καὶ τὸ ἀγαπούσαμε, κ' ἡ ἀγάπη πού τοῦχαμε μαζί κ' οἱ εἰκοσιέξη, εἶτανε, γιὰ τὸν καθένα μᾶς χωριστά, ἱερὴ κι ἀπαρῶσστη. Ὅποιος στὸ ζήτημα αὐτὸ μᾶς ἀντιπολιτευότανε, εἶταν ἐχθρὸς μᾶς. Ἴσως τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης μᾶς, νὰ μὴν εἶταν καθόλου ἄξιο γιὰ τὴν ἀγάπη — ὅμως εἰμλασε εἰκοσιέξη, κ' εἶχαμε τὴν

ἀπαίτηση ἐκεῖνο πού εἶταν γιὰ μᾶς τόσο πολύτιμο, νᾶναι ἱερὸ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους.

Ἡ ἀγάπη μᾶς, μερικὲς φορές, δὲν εἶναι λιγότερο ἐνοχλητικὴ ἀπὸ τὸ μῖσος μᾶς... Γιατὸ μερικοὶ περήφανοι χαροχτήρες ὑποστηρίζουν πῶς τὸ μῖσος μᾶς τοὺς κολακεύει περισσότερο ἀπ' τὴν ἀγάπη μᾶς... Ὅστόσο, ἂν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια — γιατί τότε δὲ μᾶς ἀποφεύγουν;

Ἐξὸν ἀπὸ τὸ κούλουράδικο, εἶχε ὁ προϊστάμενος μᾶς κ' ἓνα γερμανικὸ φούρνο πού θροισότανε στὸ ἴδιο σπίτι ἓνας τοῦχος μονάχα τὸν χωρίζε ἀπὸ τὴ σπηλιά μᾶς. Ὅμως οἱ ἐργάτες του — εἶτανε τέσσερις ἀπὸ δαύτους — δὲ μᾶς ζύγωναν γιατί θεωροῦσαν τὴν ἔργασίαν τους γιὰ καθαρότερη ἀπὸ τὴ δική μας, καὶ γι' αὐτὸ εἶχαν τὴν ἰδέαν πῶς κι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶτανε πὸ καλύτεροι ἀπὸ μᾶς. Δὲν ἐρχόντουσαν ποτὲ στὸ ἐργαστήρι μᾶς, καὶ γελοῦσαν καταφρονετικά γιὰ μᾶς, ὅταν μᾶς συναντοῦσανε στὴν αἴλη. Μὰ οὔτε καὶ μεῖς δὲν πηγαίναμε σ' αὐτούς : ὁ προϊστάμενός μας μᾶς τῶχε ἀπαγορεύσει, γιατί φοβότανε πῶς μπορούσε νὰ κλέβουμε τίποτα ἀπὸ κεῖ. Δὲν τοὺς ἀγαπούσαμε τοὺς ἐργάτες τοῦ γερμανικοῦ φούρνου, γιατί τοὺς ζηλεύαμε : ἡ δουλιὰ τους εἶταν ἀλαφρύτερη ἀπὸ τὴ δική μας, πληρωνόντουσαν καλύτερα ἀπὸ μᾶς, κ' ἡ τροφή πού τοὺς ἔδιναν, εἶταν καλύτερη ἀπὸ τὴ δική μας. τὸ μαγαζὶ πού ἐργαζόντουσαν εἶταν μεγάλο καὶ φωτεινὸ, κι ὄλοι τους εἶταν, ἀντίθετα ἀπὸ μᾶς καθαροὶ καὶ γεμάτοι ὑγεία. Ἐμεῖς εἶχαμε ὄλοι μὰ παράξενη κιτρινάδα στὰ πρόσωπα, τρεῖς ἀπὸ μᾶς εἶτανε σφιλιδικοὶ, καὶ ἄλλοι εἶχανε ψώρα, ἓνας εἶτανε πιασμένος ἀπὸ ρεματισμοῦς. Ἐκεῖνοι φοροῦσανε καλὰ ρούχα τὶς σκόλες καὶ τὶς ὄρες πού δὲν εἶχαν ἐργασίαν, μὲ ζακέτες καὶ μὲ παπούτσια πού τρίζαν καθῶς περπατοῦσαν· δυὸ ἀπ' αὐτούς εἶχανε μὴν φουσαριόμικα κι ὄλοι τους πηγαίναν ταχτικά περιπάτο στὸ δημοτικὸ πάρκο. Ἐμεῖς τὸναντίο φοροῦσαμε κουρελιασμένα, θρωμικὰ ρούχα καὶ παλιὰ παπούτσια· ἐμᾶς δὲ μᾶς ἄφηνε ἡ ἀστυνομία νὰ πηγαίνομε στὸ πάρκο — εἶτανε λοιπὸν δυνατό νάγαποῦμε αὐτούς τοὺς ἄνθρώπους ;

Μὰ μέρα, μάθαμε πῶς ὁ φούρναρης τοῦ γερμανικοῦ εἶχε ἀρχίσει νὰ πίνει, καὶ πῶς ὁ προϊστάμενός μας τὸν εἶχε διώξει ἀπὸ τὴ δουλιὰ κ' εἶχε παρμένο στὴ θέση του ἓναν ἄλλο, ἓναν πού εἶχε κάνει στὸ στρατὸ καὶ πού φοροῦσε ἀτλαζωτὸ γελέκο καὶ ρολόγι μὲ χρυσὴ καθένα. Εἶχαμε μεγάλη περιέργεια νὰ δοῦμε ἓναν τέτοιο λιμοκοντόρο, καὶ, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ τὸν συναντοῦσαμε, βγαίναμε ὁ ἓνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο στὴν αἴλη.

Ὅμως ἦρθε ὁ ἴδιος στὸ μαγαζὶ μᾶς. Ἄνοιξε τὴν πόρτα μὲ μὴν κλωτσιὰ τὴν ἄνοιξε ἀνοιχτὴ καὶ μᾶς εἶπε ἀπὸ τὸ κατώλι ὄλου στάθηκε, χαμογελώντας :

«Ὁ Θεὸς μαζί σας, παιδιά ! Καλημέρα σας...»

Ἐνας κρύος, θολὸς ἄερας ἐρχόταν ἀπὸξω σὰ σύννεφο καὶ τὸν περιτριγύριζε. Αὐτὸς ὅμως στεκότανε στὸ κατώφι καὶ μᾶς κοιτοῦσε ἀπὸ κεί πάνω χαμογελώντας, καὶ μᾶς ἔδειχνε τὰ μεγάλα τοῦ κίτρινα δόντια κάτω ἀπὸ τὰ νοικοκυμένα μουστάκια του πού τῶχε στριμμένο καταπάνω. Τὸ γελέκο του εἶτανε πῶντι κατὰ ἐντελῶς ξεχωριστὸ — εἶτανε γαλάζιο, κεντημένο μὲ λουλούδια, κ' εἶχε μὴν περιεργὴ γαλάδα. τὰ κοιμ-

πιά του εΐτανε φτιασμένα από κόκκινα πετράδια. Εΐχε και μιὰ καδένα...

Εΐταν ένα ὁμορφο παλληγάρι αὐτὸς ὁ «Στρατιώτης» ψηλός, γερός, μὲ κόκκινα μάγουλα· και τὰ μεγάλα γαλανὰ του μάτια κοιτάζανε γεμάτα φῶς και καλοσύνη. Στὸ κεφάλι του φοροῦσε ἕναν ἄσπρο κολληρισμένο σκουφο· και κάτω ἀπ' τὴν πεντακάδαρη ποδιά του λαμποκοποῦσαν οἱ μύτες τῶν φρεσκογυαλισμένων, καινούργιων παπουτσιῶν του.

Ὁ φύργαρχὸς μας τὸν παρακάλεσε μὲ πολὺ σεβασμὸ νὰ κλείσει τὴν πόρτα. Τὴν ἔκλεισε δ' ἄλλως νὰ δείξει μεγάλη βία, κι ἄρχισε κατόπι νὰ μᾶς ρωτᾷει γιὰ τὸν προϊστάμενό μας. Φιλοτιμηθήκαμε ποιὸς μας νὰ τοῦ δώσει τίς περισσότερες πληροφορίες : πὼς ὁ προϊστάμενός μας εΐταν ἕνας τετραπέροτος κατεργάρας, ἕνας μπαγαπόντης, ἕνας ἀρχεῖος, ἕνας τύραννος — μὲ λίγα λόγια τοῦ εΐταμε ὅσα μπορεί και πρέπει νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ ἕναν προϊστάμενο, πού ὅμως δὲν μπορούν ὅλα νὰ γραφτοῦνε δῶπέρα. Ὁ Στρατιώτης, καθὼς μᾶς ἀκουγε, κουνούσε τὰ ξανθὰ του μουστάκια και μᾶς κοιτοῦσε μὲ τὰ καλόκορδα φωτερὰ του μάτια.

«Κοοίτσια ἔχετε δῶ μπόλικα», εἶπε ξάφνου.

Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς γέλασαν μὲ σεβασμὸ, ἄλλοι κᾶναν ἕνον ἐπιθυμιαρικο μορφασμὸ, κ' ἕνας πληροφορήσε τὸ Στρατιώτη πὼς στὸ σπίτι μας θροισκόντουσαν ἐννιά κομμάτια ἀπὸ δαῦτα.

«Μπορεῖ νὰ γίῃει τίποτα;...» ρώτησε ὁ Στρατιώτης μισοκλείνοντας τὰ μάτια.

Γελᾶσαμε πάλι, ὄχι και πολὺ δυνατὰ και λίγο σαστισμένοι... Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς θάβδελαν νὰ δειχτοῦνε στὸ Στρατιώτη λεβέντες σὰν μι κίττον, ὅμως κανένας μας δὲν εΐταν ἄξιος. Κ' ἕνας τοῦ τόμολόγησε κ' εἶπε σιγὰ :

«Ποῦ μπορούμε νὰ βάλουμε μεῖς τέτοιο πρᾶμα στὸ νοῦ μας !...»

(Στάλλο φύλλο τελιώνει)

ΚΑΗΜΟΙ

Ἄργα τὸ καιρασμένο δῆμα σέρνω
Ἐκεῖ πού σκλάβο μὲ τραβᾷ ἡ Μοῖρα,
Μοῦ ἔλαχε φαρμακεμένη κλήρα,
Θερρίζω πόνους, ὅπου ἀγάτη σπέρνω.

Και τώρα πού ἀποσταμένος γέρνω
Στὸν ὄμο σου, γλυκεῖα Ἄδερφή, γιὰ τήρα,
Στὸ μαῦρο πόνου σου ὀγρη πορφύρα
Πὼς αἰμοστάζει ὁ πόνος πού σου φέρνω.

Δροσοσταλίδα οὐράνια στὴν καρδιά μου,
Τὸ δάκρι τῆς συμπόνιας σου χαρίζει,
Κ' ἐνῶ ἀπαλοχαδεύεις τὰ μαλλιά μου,

Γαληνεμένη μου ἡ ψυχὴ γυρίζει
Στὴ Μάνα μου. Τώρα, μαζί σου μόνο
Θερρίζω ἀγάτη, σπέρνοντας τὸν πόνου.

ΑΓΗΣ

ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

Πέρασε πιά μὲ τοὺς πολλοὺς ἀνέμους του ὁ χειμῶνας.
Κ' ἡ ἀνοιξὴ ὀλοπόρρωρη, ροδογελά, ἀνθοφόρα.
Χλωρὸ στὴ γῆς ἀπλώνεται, τὴ σταχτερή, χορτάρι.
Τὰ δέντρα ξαναθίζουνε κ' ἡ φύση ἀνερραγώνει.
Και τὰ λιβάδια, τῆς Ἀγῆς τὴν ἀπαλὴ δροσοῦλα
Ρουκᾶνε και μοσκοβολᾶν κι ἀνοίγουνε τὰ ὄσδα.
Ἄνθαγαλλιάζει ὁ πιστικὸς, παίζοντας τὴ φλογέρα.
Και χαίρεται τὰ ρίγμια του τᾶσπρότριχα ὁ τσομπάνος.
Μὲς στὴν πλατιά τὴ θάλασσα ναυτοπούλα ἀρμενίζου.
Κι ὁ Ζέφυρος ἀργοφουρᾷ και τὰ παντὰ φουσκώνει.
«Εἶθι, εὐὰν τοῦ Διόνυσου πού φέρνει τὸ σταφύλι»,
«Ὀλοι τοῦ κράζουν και κρατοῦν κισσὸ σταφυλιωμένο.
Μέλισσες βοῦδογέννητες, μαστόρισσες πανώριες,
Ἄπᾶνου στὰ κουβάγια τους κἀθουνται σωριασμένες,
Και μαστορεῦν ὁμορφα νιαρόφτιαστες κεοῖθρες,
Και γύρω κεληθοῦν ποιητὰ λογιῶν λογιῶν ξενύφρια.
Θαλασοπούλια στὸ γιᾶλο, στὰ σπῆτιζ χελιδόνια,
Κύνκοι στὸν ἀεροπόταμο κι ἀηδόνια μὲς στὸ λόγγο
Τώρα πού ξανακάνει ἡ γῆς κ' οἱ κᾶμπι λουλουδιζου
Ποῦ τραγουδάει ὁ πιστικὸς και χαίρεται τᾶρνιά του
Κ' οἱ νᾶυτες ἀρμενίζουνε κι ὁ Διόνυσος χορεύει,
Και κεληθοῦνε τὰ πουλιὰ κι ὀρνοῦνε τὰ μελίσσια,
Πὼς θάκανε ὁ τραγοιδιστὴς, χωρὶς νὰ τραγοιδήσει

ΑΗΜΟΣ ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

Τὸ «Κείνον Ρῆμα» πάλι πού μὲ ὀρνει :
και σεῖς, καιπετανέοι, πού μὲ πᾶτε;
ὦ ! στὰκρογιάλι κάτω ἔκει τραβάτε
πρὸς τὸ νησι πού ξεπλωμένο γέρνει
λιπόθημα στὸ πέλαο και μοῦ πᾶρνει
και τοῦ, κι ἀγάτη. Μαῦρα συλλογᾶται
σκληρὴ ἡ ψυχὴ σεῖς και χμιμογελάτε
στὸν πόνου τοῦ νησιοῦ μῖου πού μὲ δέρνει.
Ἐνα τραγοῦδι, κ' ἔστερ' ἄλλο, κι ἄλλο,
σὰ βογγητὸ Ταντάλου θᾶρχινῆσο,
ἴσως μ' αὐτὸ τὸν πόνου μου νὰ σθῆσω...
Λυπητερὰ στὸ πέλαο θὰ τὸ ψάλλω !
Γλυκό, γιὰ σέ, τραγοῦδι τσιτσιμένο.
«Νόστιμον ἡμαρ», τρισευλογημένο !

1919

ΜΙΑΤΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΣ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΗ ΝΥΧΤΑ

Καιμένη ἡ Γῆ ἀπ' τοῦ Ἥλιου τᾶγριο ἀγκάλιασμα
Ρουφᾷ μὲ δίψα τὴ δροσιὰ πού στάζει.
Θωρεῖ τὸν οὐρανὸ διαμαντοστόλιστο,
Κ' ἐρωτεμένη θαριαναστενάζει.

Ἡ Γῆ, ζεστὴ σὰ θυμιατὸ πελώριο,
Μὲ μῦρα πού ἀπ' τὰ σπλάγχθα της τὰ βγάξει,
Γεμάτα μέθη, γλῆκα, μῦρ' ἀμέτρητα,
Τὸ μακρινὸ της Ἐδωλο θυμιάζει.

Λωζάνη 1918.

ΠΑΥΛΟΣ Γ. ΦΑΡΦΟΣ